

Польовий М. А., НУ «ОЮА»

ПРО ГІПОТЕТИЧНИЙ ЗВ'ЯЗОК МІЖ ПОЛІТИЧНИМ ТЕРОРИЗМОМ ТА ДЕМОКРАТІЄЮ

Стаття присвячена формулюванню та аналізу гіпотези щодо наявності істотного зв'язку між розвитком сучасних форм політичного тероризму та демократичних режимів. Відмічено сумнівність належності до суто терористичних актів теророподібних дій в авторитарних режимах.

Актуальність проблеми тероризму в сучасному світі не викликає жодних сумнівів. Однією з головних характеристик цього явища в наш час можна вважати його поступове розширення в кількісному та, певною мірою, якісному сенсі. Дійсно, тероризм стає більш різноманітним, охоплює дедалі більше країн та соціальних груп. Водночас збільшується кількість заходів з протидії цьому явищу. При першому погляді навіть складається враження, що в останні понад сорок років існує позитивна кореляція між кількістю міжнародних та національних у різних країнах заходів з протидії тероризмові та кількістю і суспільною небезпечністю терористичних дій.

Існують і можуть вважатися навіть загальноновизнаними розгалужені переліки причин появи тероризму взагалі та його розвитку в сучасності. Водночас сучасна суспільно-політична практика показує, що винайдення цих причин ніяк не позначається на результативності боротьби з тероризмом. Складається враження, що невдачі боротьби з тероризмом базуються не лише на складності та глобальності його причин, а й на не зовсім вірному розумінні істинних базових причин розвитку тероризму.

Метою даної роботи є виклад деяких міркувань стосовно тих чинників суспільного розвитку, які вповні можуть претендувати на звання справжніх сутнісних причин появи та розквіту політичного тероризму в сучасному світі.

Аналіз причин виникнення та розвитку тероризму потребує з'ясування сутності цього явища. На нашу думку, досить повно було проаналізовано зміст різноманітних визначень тероризму в дисертаційній роботі Л.І.Мошкової [1]. На цілком слушну думку Л.І. Мошкової, у всьому розмаїтті визначень тероризму можна виокремити наступні чотири основні ознаки, що складають певний інваріант його розуміння:

По-перше, тероризм розуміється як одна з форм організованого насильства. Причому поняття «насильство» в цьому випадку розуміється досить обмежено: як загроза використання або використання сили для задіяння фізичної шкоди окремій особі або групі осіб (на відміну від використання цього терміну в широкому значенні як позбавлення волі і порушення прав людини).

По-друге, тероризм – це використання сили з політичною метою, тобто це специфічна форма політичного насильства. «Тероризм базується не на будь-якому насильстві, хоча насильство і є головною і істотною його зброєю, але на програмних установках... Політичним роблять терористичний акт його мотив і спрямованість» [порівн.: 2, р. 98].

По-третє, тероризм об'єднує високий рівень політичної мотивації з низьким рівнем участі мас, що відрізняє його від національно-визвольного руху, революції і інших масових політичних рухів.

По-четверте, терористична акція, окрім нанесення безпосередньої шкоди власне жертві, розрахована на певний ефект: посягти страх, створити загрозу для широкого кола осіб, тобто саме тероризувати. За влучним визначенням Р.Арона, акт насильства розглядається як терористичний у тому випадку, коли його психологічний ефект зворотно пропорційний його істинним фізичним результатам [1, с. 19]. Саме тому здійсненням замаху терористична акція не вичерпується та із закінченням бойової операції вона не завершується. Її головне значення не просто в усуненні окремих осіб, нанесенні матеріальних збитків і так далі, а в досягненні соціального резонансу, в залякуванні урядів, певних соціальних груп або цілих народів. На думку американських дослідників Шульца і Слоена, дії терористів значно більшою мірою «мають на меті вплинути на поведінку певних соціальних груп, ніж нести їм загибель» [Цит. за: 3, с. 295]. Можна побачити, водночас, що на початку розвитку тероризму функція залякування ніби знаходилася в тіні, а приблизно з середини ХХ ст. залякування стає чи не головним змістом тероризму. Щонайменше, найвідомішою його рисою.

Отже, акт фізичного насильства (або загроза такого насильства) робить терористичним його мета впливу на владу. Власне кажучи, певну аберацію від викладеного інваріанту визначення тероризму можна побачити, наприклад, в Кримінальному кодексі України. Згідно зі ст. 258 КК України, терористичний акт визначається як «застосування зброї, вчинення вибуху, підпалу чи інших дій, які створювали небезпеку для життя чи здоров'я людини або заподіяння значної майнової шкоди чи настання інших тяжких наслідків, якщо такі дії були вчинені з метою

порушення громадської безпеки, залякування населення, провокації воєнного конфлікту, міжнародного ускладнення, або з метою впливу на прийняття рішень чи вчинення або невчинення дій органами державної влади чи органами місцевого самоврядування, службовими особами цих органів, об'єднаннями громадян, юридичними особами, або привернення уваги громадськості до певних політичних, релігійних чи інших поглядів винного (терориста), а також погроза вчинення зазначених дій з тією самою метою» [4] (виділено нами – М.П.). Як бачимо, з першої вказаної в ст. 258 КК України мети (порушення громадської безпеки, залякування населення) не впливає прямо політичне розуміння теракту, але, на нашу думку, зрозуміло, що кожна з цих дій може становити кінцеву мету лише для людей з певною психічною патологією, оскільки не надає злочинцеві жодного зиску. Інша справа, наприклад, залякування населення з метою здійснення бажаного впливу на місцеву чи державну владу. Отже, залишимо на розсуд законодавця, які саме дії він кваліфікує як терористичний акт, але звернемо увагу на те, що, як було показано, і за науковими визначеннями, і за визначенням кримінального кодексу, основний зміст тероризму складає досягнення певної політичної мети, причому головним шляхом є залякування. Можливо, потребує подальшого розрізнення поняття теракту, як кримінального акту насильства з певними параметрами, та тероризму як тактики кримінальної ж політичної боротьби, в якій використовуються здебільшого терористичні акти, але таке розрізнення виходить за межі проблеми даної статті.

Таким чином, винесене в назву даної статті та у формулювання її мети словосполучення «політичний тероризм», на нашу думку, є тавтологічним. Ми припустились саме до таких формулювань, щоб читач мав можливість оцінити, чи «ріже» це йому око апріорі так само як нам, чи ні. Будь-який тероризм є політичним, інакше він перестає бути власне тероризмом.

Загальновизнані причини розквіту тероризму в сучасному світі пригадуються майже в кожній роботі з цього приводу та добре відомі. Серед них, наприклад, кризові процеси, що характерні для сучасного розвитку: історичний досвід століття з війнами та державним терором; негативні наслідки науково-технічної революції: різкі структурні зрушення, які підсилюють міграційні і маргіналізаційні процеси, загострені екологічні та демографічні проблеми, «інформаційний вибух», круте ламання традиційних стереотипів та соціальних орієнтирів; насадження культу насильства, нехтування правами людини; загроза ядерної війни та екологічної катастрофи, що веде до песимізму, постійного неспокою, страху та озлобленості, до знецінення людського

життя, психологічної вседозволеності; виникнення глобальної взаємозалежності соціально-економічних, політичних, ідеологічних процесів; зростання бажання до звільнення природних інстинктів людини від норм та вимог цивілізації, які її обмежують. Інша група передумов базується на революційних процесах сучасної епохи та національно-визвольних рухах, на яких базується лівий тероризм. Окремий пласт передумов пов'язаний із зацікавленістю правлячих еліт (особливо в біполярну епоху) в різних формах тероризму як засобу досягнення політичної мети у зовнішній та внутрішній політиці. Четвертою групою причин появи та розквіту тероризму називають світопорядок перехідного періоду, розвал старих глобальних регіональних структур міжнародної безпеки, що надає додаткові можливості самореалізації для міжнародного тероризму [1, с. 72 – 76].

Складно не погодитись з тим, що усе назване в попередньому абзаці, більшою чи меншою мірою має місце в сучасному світі. Водночас, впадає в око та обставина, що вплив більшості зі згаданих «причин» саме на розгортання тероризму вкрай складно верифікувати. Йдеться лише про певний збіг у часі розвитку тероризму та розвитку вказаних вище явищ (й те не завжди, як у випадку з біполярним протистоянням – воно вже 20 років як припинено, а тероризм все набирає обертів). Слід звернути увагу й на те, що серед вказаних причин багато знаходяться у сфері світосприйняття людини, яка ніби впадає у фрустрацію від недолугості та зростаючої проблемності сучасного світу. З цим можна й погодитись, але ж складно погодитись з унікальністю цієї ситуації саме в наш час. Судячи з мемуарної літератури, в усі часи люди відчували й обурення суспільними пертурбаціями й прискорення суспільних та економічних подій і викликане цим чергове падіння моралі та звичаїв тощо. І хоча в наш час революційне прискорення комунікації засобами нововинайденого телеграфу викликає лише посмішку, але ж це ніяк не полегшує сприйняття цього явища в XIX ст.

До наведеного вище переліку можна додати й рідше згадуваний нечуваний розвиток засобів масової інформації, які надають змогу швидко розповсюдити інформацію про терористичний акт, а телебачення – ще й зробити його наслідки наочними, що є важливою складовою терористичного залякування. Дійсно, цього чинника не існувало аж до другої половини двадцятого століття, але добре відомо, що й «сарафанне радіо» було потужним засобом передавання пліток та іншої інформації достатньо широкому колу осіб. Й це при тому, що загальна кількість населення була значно меншою. Отже, вплив на терористичні можливості від зростання потужності засобів масової інформації майже повністю елімінується значним збільшенням

загальної кількості населення та «загальна інформаційна потужність» в перерахунку на особу залишається приблизно однаковою.

Отже, питання пошуку інших, більш схожих на істинні, причин розквіту сучасного тероризму залишається відкритим. В пошуку цих причин звернемо увагу на час появи терору (як відповідних дій держави) та його громадянського дзеркала – тероризму. Зазвичай науковці сходяться в двох позиціях: вперше безсумнівний державний терор з'являється в роки Великої французької революції як засіб досягнення правлячими (якобінськими) колами політичних цілей фізичним знищенням та відповідним залякуванням значних верств населення. Попередні за часом «кандидати» в терор на кшталт злочинів Івана Грозного чи Калігули не витримують критики, оскільки складно довести політичну мету їхніх дій із залякування чи винищення відповідних прошарків населення. Наприкінці XVIII – в XIX ст. з'являються й перші паростки тероризму – дій певних представників населення із залякування влади з політичною ж метою – політичні вбивства. Одним із перших яскравих проявів подібного тероризму можна вважати, на нашу думку, тероризм Народної волі та Чорного переділу в Російській імперії.

Водночас багато вчених сходяться в думці, що тероризм із сучасними параметрами, про які йшлося вище (в тому числі із залякуванням населення з метою отримання політичного зиску), – так би мовити сучасного типу – з'являється лише після другої світової війни. Звернемо увагу на те, що вказані дві моменти – Велика французька революція та початок післявоєнної відбудови світу пов'язуються ще з одним важливим процесом – розвитком демократії. Приміром, є загальноновизнаним, що саме після другої світової війни демократія набуває зрілих форм і стає майже зразковою в певних країнах.

Отже, маємо такий самий збіг у часі в появі та розвитку тероризму і демократії, про який йшлося у випадку інших «причин» появи тероризму. Звернемо увагу на роботу К.О.Нарочницької [5], яка, спираючись на дослідження В.Єубанка та Л.Вейнберга стверджує, що «стабільна демократія та тероризм супутні один одному» [6 – цит. за: 5, с. 31]. Наведемо ще цитати з дослідження В.Єубанка та Л.Вейнберга, яке спиралось на аналіз майже 3000 терористичних актів за 1978 – 1990 рр.: «саме стабільні, безпечні демократії, які знаходяться у центрі «демократичної зони», є найбільш вразливими для терористичного насильства»; «...чим більш демократичний режим, тим більша вірогідність того, що різні групи будуть висловлювати протест як у ненасильницькій, так і в насильницькій формі» [6 – цит. за: 5, с. 33].

Таким чином, паралельність в часі появи та розвитку тероризму і демократії можна вважати доведеною. Розберемо, чи є певний зв'язок між цими явищами, та який саме.

Нагадаємо, що головною сутнісною рисою добре відомого сучасного тероризму є залякування населення з метою здійснення певного впливу на політичну владу. Для більшої наочності викладу нагадаємо досить рідкий приклад успішного для терористів за результатами акту: підриви електропотягів в Мадриді в березні 2004 року з офіційно проголошеною метою помсти за участь Іспанії у коаліції країн, що здійснювали вторгнення до Іраку, а також наполегливим побажанням до іспанського уряду щодо виводу іспанських військ із Іраку. Враховуючи вибори, які відбувались через три дні після вибухів, вповні очікуваним стало виведення іспанських військ протягом трьох місяців після даних терактів.

Проаналізуємо, за якого з трьох відомих видів політичних режимів – тоталітарного, авторитарного чи демократичного – подібна політична практика має сенс та певні перспективи результативності (в суто прагматичному розумінні з точки зору виконавця таких дій).

1. Чи можна очікувати успішності терористичного акту за авторитарного режиму? Наприклад, якщо б підриви потягів із людськими жертвами, штучно здійснені з метою залякування населення, відбулись за часів російського самодержавства із наступним висуванням вимог до імператора, скажімо, відносно запровадження Конституції або хоча б політичних свобод. Можливо, населення почуло б співчуття від імператора до родичів загиблих, але навряд чи б дочекалося змін, яких домагалися терористи. Цілком розуміючи це, народовольці й інші російські терористи другої половини XIX ст. намагалися залякати саме імператора та його найближче оточення. Отже, мету нелегального, злочинного (з точки зору законодавства) впливу на політичну владу намагалися здійснити шляхом залякування саме носіїв цієї влади. Відома й низька результативність таких спроб (не за кількістю чи «якістю» жертв, а саме за ступенем /нульовим/ урахування владою політичних вимог терористів), але це питання виходить за межі проблеми даної статті. Власне кажучи, називати народовольців терористами можна лише віддаючи данину певній історіографічній традиції, адже їх дії досить далекі за змістом від згадуваних на початку даної статті інваріантних рис сучасного тероризму (хоча й збігаються з ними в плані політичної мети та високого ступеня політичної мотивації разом із низьким ступенем участі мас).

Власне кажучи, складно уявити собі будь-який авторитарний режим, що, за визначенням, індиферентний до громадянського суспіль-

ства та позаполітичного життя народу, який би занадто переймався будь-якими погрозами заподіяння фізичної шкоди населенню. Тим більше неможливо уявити режим, який би виконував вимоги терористів під тиском таких погроз чи їх реалізації.

2. Тоталітарний режим, наприклад, сталінського гатунку, тим більше складно уявити таким, що буде відступатися перед терористами: населення йому, загалом, не шкода, а зважаючи на звичайне нехтування правами людини, на терориста очікує скоро та неминуча розправа, яку досить складно порівняти із, наприклад, надто тактовним поведженням норвезької влади з Брейвіком.

Якщо додати до цього майже ідейне стукачество та атмосферу тотальної підозри, за яких майбутній терорист буде схоплений чи не раніше, ніж він почне розмірковувати про теракт, стає зрозуміло як безперспективність підготовки терактів, так й нульова політична результативність у випадку їх здійснення за тоталітарного режиму. Нагадаємо, що відомі поодинокі спроби внутрішньої політичної боротьби з тоталітарним режимом цілком логічно уособлювались саме на фігурі вождя – як військовий заколот в Німеччині в 1944 р.

3. На відміну від попередніх типів політичних режимів, демократичний режим має кілька вкрай привабливих для здійснення терористичного акту рис: 1) закріплені в Основному законі майже кожної демократичної держави права людини, які дозволяють майбутньому терористові ще поборотися за власне життя, ба навіть свободу після його захоплення владою (приклад Брейвіка в Норвегії є достатньо показовим); 2) закріплене в тому ж Основному законі джерело влади – народ (наприклад, в ст. 5 Конституції України виписана відома норма про те, що «носієм суверенітету і єдиним джерелом влади в Україні є народ»; подібні норми, як відомо, містяться в більшості Основних законів демократичних і не дуже демократичних держав). Отже, за справжнього демократичного режиму ситуація для бажаного залякувати політичну владу та отримувати з цього певний зиск кардинально змінюється порівняно із авторитарним режимом: якщо за авторитарного режиму такому бажаному слід залякувати носія влади – авторитарного лідера, то за демократичного режиму доводиться залякувати носія влади – народ. Завдяки цьому цілком логічним стає заподіяння фізичної шкоди (чи погроза такого заподіяння) відносно випадкових жертв – чим більше вони випадкові тим більше коло осіб буде ототожнювати їх з собою та відчувати занепокоєння чи страх. Навпаки, залякування фізичною розправою політичних лідерів (чи здійснення такої розправи) в демократичному режимі втрачає будь-який сенс – байдужість та непостійність населення до своїх навіть улюблених політиків вже може стати приказкою.

Отже, лише за демократичного політичного режиму складаються всі необхідні умови для здійснення спроб досягнення політичної мети особами, які за тих чи інших обставин незадоволені законними способами політичної дії, шляхом здійснення терористичних актів сучасного типу. Більше того, серед відомих на сьогодні позаконних засобів політичного впливу цей спосіб може вважатися найбільш результативним, що й продемонстрували події в Іспанії 2004 р.: під тиском заляканого терактами населення демократично обраний уряд не мав іншого шляху залишитись при владі, крім виконання вимог терористів.

Водночас було б спрощенням вважати, що лише міжнародні покидьки, користуючись вказаними уразливостями справжніх демократій, намагаються досягнути своїх брудних цілей тероризмом. Дуже важливою умовою задуму будь-якого терористичного акту є, так би мовити, освітня складова: для того, щоб планувати дію, результатом якої буде виконання моїх вимог політичною владою, я повинен знати, у кого ця влада – в простішому випадку – в народа чи в авторитарного керівника. Отже, цілком логічним виглядає припущення про те, що планування (в стратегічному сенсі) терористичних дій можуть здійснювати лише особи зі справжньою «демократичною освітою» – особи, яким втокмачили у коледжах та університетах, що джерелом влади в даній країні є народ (або ж, мовляв, якщо не знаєш, в кого влада, почитай Конституцію). Цьому припущенню пасує спостереження В. Субанка та Л.Вейнберга, згідно якому саме громадяни демократичних країн частіше всього є терористами та їх жертвами [6 – цит. за: 5, с. 38].

Окрему проблему представляють дії, які за своїми проявами вкрай схожі з тероризмом – підриви машин та будинків в Іраку, окремих територіях Палестини, на Північному Кавказі тощо. Власне кажучи, лише ледачий не називає це тероризмом. Однак слід звернути увагу на одну суттєву обставину: більшість цих актів здійснюється проти військових, поліцейських чи адміністративних об'єктів – отже, маємо справу з нехарактерною для справжнього тероризму вибірковістю (яка, водночас, характерна для звичайної партизанської війни чи герільї, або ж актів помсти). Зрозуміло, що, наприклад, для американських військових в Іраці було зручніше називати місцевих бійців спротиву терористами, що одразу ставило їх поза прихильністю усього світу. Можна пригадати, що й нацисти називали партизанів та бійців європейського Спротиву терористами. Дійсно, тактика партизанської боротьби проти добре озброєної та підготовленої армії багато у чому схожа із терористичними актами, але чи є це справжнім тероризмом? На нашу думку, відповідь має бути негативною.

Неможливо оминати й питання, пов'язані із імітаціями тероризму, які значно почастишали в останні роки на теренах СНД. Наприклад, гучні теракти в Російській Федерації в 1999 році, коли внаслідок підривів двох будинків у спальних районах Москви населення майже всієї країни було вкрай залякане та фактично з радістю підтримало початок переможної, як для Путіна, другої Чеченської війни. За наявності усіх формальних ознак терористичного акту тут немає головного – демократії, за якої лише й з'являється сенс подібних дій за описуваною вище схемою: залякування населення \Rightarrow залякане населення тисне на політичну владу \Rightarrow політичне керівництво, яке підкоряється джерелу влади, виконує вимоги. Отже, дані акти не були терористичними, а лише їх імітацією. І справа не в тому, скільки доказів версії щодо участі ФСБ в цих підривах відомо Фельштинському та Литвиненко [7], а саме в неможливості постановки мети впливу на владу через залякування народу в авторитарній Росії. Такими ж імітаціями терористичних актів ми вважаємо підриви в Мінську в 2008 та 2011 рр. – мотиви та мета організаторів цих підривів можуть трактуватися по-різному, але не викликає сумнівів, що в авторитарній Білорусі неможливі результативні, знову ж таки, в політичному сенсі, теракти.

Сучасній Російській Федерації відомі також численні «маломасштабні», порівняно із згадуваним, «терористичні акти» – підриви шахідок в московському метро, шахида в Домодедово тощо. За всієї скорботи за тих, хто загинув, доводиться визнати, що власне підриви без подальшого висування політичних вимог не є тероризмом. Пригадаємо, як це звучить у повідомленнях про підриви, які здаються схожими на теракти, у будь-якій країні: «...локи що жодна організація не взяла на себе відповідальність за цей теракт». Причому у Росії вже стало звичною справою довго – по кілька місяців розшукувати організацію, яка все ж таки «взьме на себе відповідальність», або ж її оголосять відповідальною, що у світлі вищесказаного, зовсім не одне й те саме. На жаль для громадян Росії, подібні «теракти» – це або помста за загиблих родичів, або знову ж таки штучна імітація.

Як відомо, сучасна Україна не залишилась осторонь від «терористичної політики». Підриви в Макєєвці та Дніпропетровську, на нашу думку, так само можуть бути зараховані до імітативних – годі й очікувати від сучасної української влади слідування думці народу. Впізнати авторитарну сутність сучасної української держави може будь-який студент, що вже казати про досвідченого викладача політології, якого рядять у тогу дніпропетровського терориста. Отже, незважаючи на те, що, можливо, макєєвським та дніпропетровським підривникам й можна буде висувати певні звинувачення, останнє в чому

їх можна буде спробувати звинуватити після решти статей Карного кодексу, – це тероризм. Отже, складно передбачити, наскільки довго протримається сьогоденний політичний режим в Україні, але можна впевнено прогнозувати, що до його зміни чи певного, малоімовірного, пом'якшення, справжній тероризм нашої країні не погрожує, чого, на жаль, не можна стверджувати про його імітації.

Отже, на нашу думку, є достатньо підстав для констатування позитивної кореляції між розвитком демократичних режимів та сучасних форм політичного тероризму. Гіпотеза щодо того, що головною причиною появи та розквіту тероризму в сучасному світі може вважатися розвиток демократії як в політичній практиці, так і в політичній освіті також знаходить багато доказів, хоча й потребує подальшої аргументації. Окремої уваги та детального вивчення заслуговують терористично-подібні дії в сучасних авторитарних режимах пострадянського простору.

Бібліографічний список

1. Мошкова Л. І. Феномен виникнення та проявів тероризму в сучасних умовах : дис. ... к. політ. н. за спец. 23.00.04 / Л. І. Мошкова. – Одеса, 2000. – 200 с.
2. Schreiber J. The ultimate weapon : Terrorists and World Order. – N. Y. : William Morrow, 1978. – 218 p.
3. Мошкова Л.І. Понятіе и сущность терроризма / Л.І.Мошкова // Актуальні проблеми політики : зб. наук. пр. – Одеса, 2000. – Вип. 9. – С. 294-299.
4. Кримінальний кодекс України : затверджений Законом України № 2341-III від 05.04.2001 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2341-14/print1335369427674983>
5. Нарочницкая Е. А. Терроризм и демократия : (на примере этнического терроризма в странах Запада) / Е.А. Нарочницкая // Актуальные проблемы Европы : сб. науч. тр. / РАН, ИНИОН. – М. : Изд-во ИНИОН РАН, 2003. – № 1 : Европа и США перед вызовом терроризма. – С.27-59.
6. Eubank W. Terrorism and democracy / W.Eubank, L.Weinberg // Terrorism and political violence. – L., 2001. – Vol. 13. – № 1. – P. 155-164.
7. Литвиненко А. ФСБ взрывает Россию / А. Литвиненко, Ю. Фельштинский. – 2-е изд., испр. и доп. Таллинн, 2007. – 420 с.

Статья посвящена формулированию и анализу гипотезы о наличии значимой связи между развитием современных форм политического терроризма и демократических режимов. Отмечена сомнительность принадлежности к сугубо террористическим актам действий, подобных террористическим, в авторитарных режимах.

The article is devoted to formulation and analysis of hypothesis about the presence of substantial connection between development of modern forms of political terrorism and democratic modes. Doubtfulness of belonging to especially terroristic actions of ones, similar to terrorist, in the authoritarian modes is marked.

Стаття надійшла до редколегії 16.01.2013

УДК 32.019.5:316.46:17.022.1

*Шерман О. М., Львівський державний університет
безпеки життєдіяльності*

ЕРОТИЧНА ПРИВАБЛИВІСТЬ ЯК ФІЗИЧНИЙ ПАРАМЕТР ІМІДЖУ ПОЛІТИЧНОГО ЛІДЕРА

В статті проаналізовано еротичну привабливість як окремий фізичний параметр іміджу політичного лідера у діахронії і синхронії. Встановлено, що сприйняття еротичної привабливості варіюється залежно від домінуючого типу культури і обумовлених нею стереотипів сприйняття. На думку автора, легалізація еротичної привабливості у масовій свідомості як складової іміджу в наш час обумовлена, окрім іншого, віртуалізацією політичного процесу.

Постановка проблеми. Українське суспільство звикло сприймати політичні ідеї і навіть інститути (зокрема, партії) крізь призму особистості, що репрезентує ці ідеї і інститути. Водночас діяльність політичного лідера є невіддільною від його іміджу. Імідж як складний стереотип містить комплекс характеристик, серед яких на окрему увагу заслуговують фізичні параметри – такі як вік, здоров'я, голос, зріст, вага, зовнішня привабливість (відповідність естетичним стандартам) тощо. Не останнє місце серед них займає й еротична привабливість.

Ступінь дослідження проблеми. Дослідження еротичної привабливості політичного лідера пов'язане, з однієї сторони, з аналізом різноманітних аспектів іміджу як західною (Дж. Наполітан, М. Різ, Ж. Сегела, Г. Бехер, Е. Семпсон, Р. Фішер, Т. Шварц, Р. Верслін, Д. Герген, Д. Моріс), так і вітчизняною політичною наукою (В. Королько, О. Петров, Г. Почепцов, М. Михальченко, В. Бебик, В. Полохало, А. Пойченко, І. Бекешкіна, Є. Головаха, Н. Паніна, Н. В. Лікарчук), а з іншої – неможливе без звернення до напрацювань психології сексуальності, започаткованого З. Фрейдом та його послідовниками. У другій половині ХХ ст. проблеми сексуальності людини, втративши статус